

המשכיל

maskil

■ Z obsahu

Nachmanidova
disputace 2

Stopatnáct let tiché služby 4

Vyvrhel Spojených národů6

Třetí jméno
– seriál o jménech8

Vzácné jubileum:
900 let od Rašiho úmrtí10

Las Geneas.....13

■ Krátce

V letech 1938 – 1989 muselo mnoho našich lidí opustit republiku a naším přáním je, aby se obnovily vztahy s jejich bývalou vlastí a židovskou komunitou, což samozřejmě obnáší i péči o pohřbené předky a přátele.

Milan KALINA

Podjatost OSN vůči Izraeli má své kořeny v samotné struktuře této organizace. Ve Valném shromáždění hlasuje 130 ze 190 jeho členů v podstatě automaticky proti Izraeli.

Allison Kaplan SOMMER

Zase paradox. Židé, kteří jsou svým okolím (někdy v dobrém jindy v méně dobrém) léta označováni za „národ“ (a sami se také tak definují), udělili statut mateřštiny nikoli hebrejštině, kterou uctivě titulují jako „jazyk Svatý“ (lašon ha-kodeš) – ale své milované jidiš.

Achab HADLER

Po zrušení krutého familiantského zákona v r. 1849 se řada těchto párů – často v pokročilém věku – nechala oddat. Netřeba snad dodávat, jak dojemně a tragikomicky působí takové zápisy v matrikách oddaných: ženich – věk 75 let, nevěsta – věk 72 let, apod.

Julius MÜLLER

STOPATNÁCT LET TICHÉ SLUŽBY

čtete na straně 4-5

NACHMANIDOVA DISPUTACE

část 8.

Ramban – Rabi Moše ben Nachman, známý v evropské literatuře jako Nachmanides, se narodil ve Španělsku, v katalánském městě Gerona roku 1194. Jedním z jeho učitelů byl například rabi Jehuda ben Jakar. Nachmanides byl vynikajícím talmudistou, biblickým exegetou, filozofem, astronomem, básníkem a lékařem.

93. Bratr Pablo odpověděl: „Jak může něco takového tvrdit, jestliže jejich učenci tvrdí, že je řeč o mesiášovi, pak je nutné vše chápat doslova, tedy, že (mesiáš) sedí po pravici Boha.“ Uvedl agadu, v níž se hovoří o tom, že v budoucím světě (olam ha-ba) Všemohoucí usadí mesiáše po své pravici a Abrahama po levici...

94. Řekl jsem: „Tak to vidím i já. Vždyť jsem již pravil, že se jedná o Davida, ale především o mesiáše.“ Požádal jsem je o tu knihu a oni mi ji dali.

95. Řekl jsem: „Podívejte se, on (Pablo) skrývá, co je zde řečeno. Vždyť v této agadě se praví, že ‚v budoucím světě Všemohoucí posadí mesiáše po své pravici a Abrahama po levici. Abraham zkrví obličej (a s údivem pronese): »Syn mého syna sedí po pravici Všemohoucího a já po levici?!« Všemohoucí ho bude uklidňovat...‘ Z toho je jasně vidět, že mesiáš není Bůh a že Ježíš není vůbec mesiášem. Jestliže by byl Bohem, Abraham by nebyl v rozpacích a nezkrvíl by se mu obličej údivem nad tím, že Bohu se projevuje větší úcta než jemu. On také říká ‚syn mého syna‘ a ne ‚syn mé dcery‘. Vždyť Ježíš nebyl vůbec synem syna Abrahama, jak vy tvrdíte. Skutečnost, že jeden sedí zprava a druhý zleva, ukazuje na to, že jsou si oba rovni – oba jsou lidé. Ještě jedna věc. Ježíš nebyl mesiášem, neboť je řečeno ‚v budoucnosti‘ a učenci, hovořící tak (v agadě), žili pět set let po něm. Bratr Pablo tu skrývá začátek a konec a vůbec mu není stydno.“

96. Opět začal uvádět důkazy z midraše (Jalkut, Bechukotaj), v němž se píše: „Budu procházet mezi vámi“(Lv 26,12). Přirovnávají to k podobnosti o králi, který se šel jednou projít se svým dvořanem do zahrady. Dvořan se snažil celou dobu králi schovat. Když si toho král

všiml, zeptal se ho: „Proč se přede mnou schováváš? Vždyť jsme si rovni!“ Tak je tomu i v budoucím světě. Všemohoucí bude kráčet v ráji spolu se spravedlivými a spravedliví se budou před ním třást. Bůh jim řekne: „Proč se přede mnou třesete, vždyť jsem jako jeden z vás!“ Znamená to však, že se nebudete bát Všemohoucího? Ne, neboť je psáno: „...budu vám Bohem a vy budete mým lidem“(Lv 26,12). Protože je řečeno „vždyť jsem jako jeden z vás“, tak z toho plyne, že On (Bůh) se proměnil v člověka jako oni (spravedliví).

97. Řekl jsem: „Vše, co uvádí, mluví proti němu. Vždyť to vše má proběhnout v ráji. Ježíš se ale neprocházel se spravedlivými rájem. Byl člověkem, který celou dobu utíkal před svými nepřáteli a pronásledovateli. Ve skutečnosti je tento midraš alegorií, jak se uvádí na jeho začátku. Podstata tkví v tom, že spravedliví, žijící v tomto konkrétním světě, nemohou dosáhnout opravdového proroctví a nemohou vidět záři, zvanou Gloria (sláva), o čemž je řečeno: „...Já Hospodin se mu dám poznat ve vidění...“(Nu 12,6). Dokonce náš učitel Mojžíš, blahé paměti, na počátku své prorocké činnosti žil ve strachu, neboť se řečeno: „Mojžíš si zakryl tvář, neboť se bál na Boha pohledět“ (Ex 3,6). Avšak v budoucím světě jejich duše budou prosty jakéhokoliv hříchu a nepřístojnosti, a oni budou moci vzhlednout na záři Jeho Slávy, tak jako náš učitel Mojžíš, o němž je řečeno: „A Hospodin mluvil s Mojžíšem tváří v tvář, jako když někdo mluví s přítelem“ (Ex 33,11). Hle, hovoříc s Mojžíšem, Bůh se nestal člověkem. V řeči našich učitelů je to běžný výraz, například: „Jestliže vyplníš můj zákon, budeš podoben Mně.“ V Písmu se také praví: „...a budete jako Bůh znát dobré i zlé“ (Gn 3,5) nebo: „Teď je člověk jako jeden z nás...“ (Gn 3,22) nebo: „...klopýtající mezi nimi bude v onen den jako David a dům Davidův bude jako Bůh...“ (Za 12,8). To však neznamená, že oni budou rovni Hospodinu.

98. Znovu ten člověk prohlásil: „V midraši je řečeno, že ve verši ‚...a vodami vznášel se duch Boží‘ (Gn 1,2) se duchem Božím rozumí duch mesiáše. Vycházejíce z toho, znamená to, že on (Ježíš) není člověk, ale Bůh.“

99. Řekl jsem: „Běda tomu, kdo nic nezná a považuje se za učence a odborníka! Vždyť je tam ještě řečeno, že duch Boží, to je duch prvotního člověka. Znamená to tedy, že on (Adam) je Bohem? Avšak ten, který se nevyzná v knihách a neví, co je napsáno výše a níže, převrací živá slova Boží. Vždyť vykladač, který říkal, že to je ‚duch mesiáše‘, vykládá verše o královstvích a říká, že v tomto případě Písmo naráží na budoucnost. ‚Země byla pustá a prázdná – to je Babylonie, neboť je psáno: ‚Viděl jsem zemi, a hle, je pustá a prázdná‘ (Jr 4,23). ‚...a pustá‘ (ze to přeložit jako ‚neklidná, rychlá‘) – to je Médie, neboť je psáno: ‚...a spěšně odvedli Hamana...‘ (Est 6,14). ‚Tma‘ (Gn 1,2) – to je Řecko, které svými nařízeními zatemnilo oči Izraele. ‚Nad propastnou tůň – to je nečestné království Edomu – Řím. ‚Duch Boží‘ – to je duch mesiáše. Díky čemu přijde? ‚Nad vodami‘ (Gn1,2) – díky pokání, které se přirovnává k vodě (Pláč 2,19). Midraš vypočítává čtyři království, z nichž čtvrté je Řím. Po něm bude následovat ‚duch Boží‘, to jest mesiáš, člověk naplněný moudrostí a duchem Božím. Podobně je psáno i o Becalelovi: ‚Naplnil jsem ho Božím duchem, moudrostí, důvtipem a znalostí každého díla...‘ (Ex 31,3). Nebo jak se píše o Jozuovi: ‚Jozue, syn Nunův, byl naplněn duchem moudrosti‘ (Dt 34,9). Z toho vyplývá, že se hovoří o mesiášovi, který přijde po čtvrtém království. Nemohl jsem mu však vyložit podstatu midraše, neboť je v náznamech, vykládaných na základě porovnávání jednotlivých slov, kdežto v tom není základní smysl verše.“

100. Král vstal a všichni vstali.

► Přeložil rabín Daniel MAYER

ZA PAVLEM DOSTÁLEM...

V Masarykově onkologickém ústavu v Brně zemřel v neděli 24. července v osm hodin ráno – v kruhu své rodiny – nejpopulárnější český politik, ministr kultury Pavel Dostál. Skonal ve věku dvašedesáti let po dlouhém a statečném zápase s nelítostnou chorobou. Přestože už během svého života patřil mezi nejpopulárnější veřejně činné osobnosti, až jeho skon ukázal skutečnou a nefalšovanou hloubku jeho oblíbenosti.

Celý týden, až do státního pohřbu, přinášely noviny a časopisy záplavu článků, komentářů a vzpomínek na Dostála v roli politika, herce, novináře, kumštýře a přítele. K jeho osobnosti se vyjadřovali politici, umělci i obyčejní lidé. V čem tkvělo jeho kouzlo? Dostál byl rodem komediant a kumštýř an sich. Jeho herecká i autorská dráha začínala na začátku dnes již mytických šedesátých let. Stál u zrodu mnoha malých divadelních souborů a klubů. Byl jejich neúnavný a inspirující spiritus agens, který dokázal navázat uměleckou spolupráci s tím nejvyšším uměleckým kádrem tehdejší doby. Jak však velela logika doby, byl později za svůj nekonformní politický, umělecký i občanský postoj po zásluze „odměněn“ tradiční kotelnou, nicméně v jejích podzemních prostorách byly napsány mnohé divadelní hry, které se pod smyšleným jménem hrály dál a některé z nich přežily do dneška. Divadlo miloval, cítil se jeho součástí. Nevynechal snad jedinou premiéru na kterou byl svými bývalými kolegy zván.

V porevoluční době se stává členem sociálně demokratické strany, která jej od roku 1998 čtyřikrát (!) nominovala do své vlády jako ministra kultury. Jeho popularita začala rychle růst a důvodů pro to bylo hned několik. Především jej lidé nevnímali jako politika, ale jako umělce, který se poctivě snaží zvládnout obtížné resortu. Postupně se však ukázalo, že v jeho genetické výbavě je obrovská schopnost usmířovat rozvaděné, arbitrovat nespokojené a chlácholit znepokojené. V oblasti kultury sice nenastaly žádné převratné záranky, peněz bylo i za jeho ministrování málo a mnohé slibované projekty nebyly uskutečněny – přesto nebyl vnímán jako neúspěšný ministr. Jeho renomé v naší kulturní obci bylo veliké a jeho autorita při-

pomínala postavení, kterému se kdysi těšil francouzský spisovatel a ministr kultury André Malraux. Těšil se podobné úctě, ale nikdy nebyl jako on elitářským intelektuálem. Všichni vnímali jeho politické angažmá jako další uměleckou roli, která mu byla nabídnuta a kterou neodmítl. Na kluzké politické scéně se pohyboval s elegancí, kterou mu jeho kolegové tiše záviděli. Svě politické odpůrce atakoval věcnými argumenty, nikdy se nesnižoval k laciným politickým gestům a un fair trikům. Byl přítelem Václava Havla, ale získal si i respekt prezidenta Klause, v protizemanovské atmosféře dokázal na

partajní půdě obhájit svůj přátelský vztah k tomuto důchodci, kterému byl kdysi svatebním svědkem. Neměl rád komunisty a ani modří ptáci nezískali jeho sympatie. Přesto napříč politickým spektrem měl i v těchto táborech své osobní přítele, aniž by to považoval za jakousi „zradu ideálů“. Nejen umělci a politici, ale i obyčejní lidé pochopili, že Pavel Dostál je v naší politice výjimeč-

ným zjevem, mužem, který si zasluhuje jejich důvěru a projevovali mu proto neklisající náklonnost. Neuzavřel se do ministerské klausury, každého rád vyslechl a bylo o něm známo, že je tzv. „dosažitelným“ ministrem.

Jeho životní příběh se uzavřel. Dostálova slušnost a člověčina budou naší politické scéně ještě dlouho citelně chybět stejně jako nám ostatním ty jeho zdálky viditelné, bohémské šály...

► Milan KALINA

**Program Bejt Simcha
SRPEN / ZÁŘÍ 2005**

pátek 12. srpna od 19 hodin
Koncert TIFERET – devítičlenné rodinné skupiny ze Znojma, hrající tradiční židovské písně (Kabalat Šabat jako vždy v 18 hodin)

PRAVIDELNÉ AKCE

Kabalat Šabat každý pátek od 18 hodin; pokud je na programu i přednáška, následuje vždy po skončení bohoslužby, od 19 hodin

HODINY PRO VEŘEJNOST
každý pátek od 15 do 18 hodin (ruší se 15.7. a 12.8.)

Bejt Simcha
Mánesova 8, 120 00 Praha 2
Telefon: 222 251 641, 724 027 929
E-mail: kehila@bejtsimcha.cz
Web: www.bejtsimcha.cz

STOPATNÁCT LET TICHÉ SLUŽBY

V roce 1890 byl v Praze založen Nový židovský hřbitov

Starý židovský hřbitov na Žižkově, jehož torzo dnes leží ve stínu obludné televizní věže, vznikl jako morový hřbitov za zhoubné epidemie, která zachvátila Prahu v letech 1679/80. V roce 1784 zakázal císař Josef II. dvorským dekretem pohřbívání uvnitř městských center a tehdy se stal původně morový hřbitov na více než sto let hlavním pohřebištem pražské židovské obce. Protože se ale město Žižkov rychle rozrůstalo, vydalo v roce 1884 pro tento hřbitov zákaz pohřbívání. Židovská obec musela rychle reagovat, zakoupila na tehdejší periferii města velký pozemek a 6. července 1890 byl založen Nový židovský hřbitov.

Slavnostní otevření hřbitova se konalo 6. července 1890 u příležitosti pohřbu známého pražského podnikatele Josefa Porgese. Tehdejší pohřební průvod s 25 vozy pohřebního bratrstva a dalšími kočáry s pozůstalými vyjel z lázeňského dvora u Starého židovského hřbitova v Břehové ulici a byl sebevědomou manifestací mohutně sílící židovské obce, říká Ivan Berkovič, dnešní správce tohoto království mrtvých. Dnes má hřbitov rozlohu 101 430 m² a je rozdělen na 34 polí. V roce 1933 byl k pozemku díky aktivitě rabína Federa připojen nový urnový hřbitov s funkcionalistickou obřadní síní, navrženou arch. Ehrmannem. V letech 1890 – 1940 zde bylo pohřbeno 15 000 osob, od roku 1940 po dnešní dny je počet pohřbených okolo 5 000 osob. Nynější průměr kolísá mezi 25 – 30 pohřby ročně.

Vím o tobě, že jsi vystřídal několik profesí, později jsi byl pár let šámesem Staronové synagogy, zakládal jsi cestovní kancelář a také byl pět let šéfem košer restaurace na pražské Obci. Jak jsi se dostal až na hřbitov ?

Před devíti lety mi bylo toto místo správce nabídnuto a možnost dělat něco zcela jiného mne zaujala. Považoval jsem tuto možnost za výzvu a funkci jsem přijal. Od té doby zde pracuji i bydlím. Mezi námi, spolupráce s nebožtíky je mnohem klidnější, než život „za zdí“.

Tomu rád věřím, ale funkce správce přesto není jednoduchá...

V prvé řadě jsme jediným pražským židovským hřbitovem, kde se dosud pohřbívá. Péče o hřbitov znamená starost o více než deset hektarů zeleně, která tvoří klidný a pietní rámec tisícům jednotlivých hrobů i rodinných hrobek. Převzal jsem hřbitov, na kterém byl podepsán půlstoletý nezáměr totalitního režimu o židovské objekty, a dodnes se s touto devastací potýkáme. Údržba hřbitova je prakticky z 85 % naší povinností, protože vzhledem k následkům šoa byla přerušena obvyklá generační péče o hroby. K tomu se přidalo i několik poválečných emigračních vln a ve

Tumba chránící přemístěné ostatky z Vladislavovy ulice

výsledku jen minimum hrobů má přirozenou, přímou péči ze strany příbuzenstva.

Předpokládám, že při malém počtu stálých zaměstnanců je alespoň technické vybavení na dostatečné úrovni...

Právě naopak. Potřebuji sem dostat nový traktor, protože starý shořel a je definitivně odepsán (teď by mělo být vypsáno výběrové řízení na dodavatele), dále potřebuji zahradní malotraktor, (teď vše odvážíme ručně) chybí nám zdvihací technika - malý jeřáb, různé kladky k manipulaci s těžkými náhrobními kameny a další drobnější technika, která šetří lidskou práci. Tyto nedostatky mohou inspirovat i sponzorskou aktivitu.

Jak je to vlastně s financováním péče o hřbitov? Máš dostatek prostředků?

Narodil jsem se v roce 1948 v Praze, kde se rodiče setkali, když se maminka vrátila z Osvětimi a tatínek z východní fronty. Oba byli Židé z Podkarpatské Ukrajiny, která tehdy byla součástí naší republiky. Já jsem už od raného dětství navštěvoval židovskou obec a zúčastňoval se bohoslužeb a svátků pod přísným, leč laskavým dohledem strýce Viktora Feuerlichta, vrchního kantora Staronové synagogy. Ten mi také vštípl základy judaismu, vzpomíná pan Ivan BERKOVIČ, dlouholetý správce a dobrý duch Nového židovského hřbitova v Praze na Olšanech...

Peněz není nikdy dost. Jediným zdrojem financí je Židovská obec v Praze, kde se na základě našich požadavků schvaluje každoroční rozpočet. Další možností je získání investičních prostředků od společnosti MATANA, což je akciovka ve stoprocentním vlastnictví Obce. Od pražského magistrátu ani památkové péče žádné příspěvky nemáme, i když teoretická možnost získání různých grantů tu existuje. Ale jako jediní v Praze jsme obdrželi dotaci na údržbu zeleně od životního prostředí – bylo to asi 2,5 milionu. Hřbitov jako celek památkově chráněný není, ale jsou tu památkově chráněné hroby významných osobností, nebo hrobky navržené významnými architekty.

A co příspěvky ze zahraničí ?

Samozřejmě, že přicházejí také, ale jsou to peníze zasláné příbuznými k úpravě konkrétního hrobu, nikoliv na celkovou údržbu areálu. Tyto příspěvky považujeme za důležité, a proto jsme připravili akci, kdy nabízíme do zahraničí, že budeme pozůstalým za symbolický roční poplatek 1 000,- Kč individuálně pečovat o hrob jejich předků. Pro nás je to hodně práce, musíme vyklidit přebujelou vegetaci, vyčistit náhrobek, případně provést drobné opravy a pak zhotovit fotodokumentaci, kterou příbuzným zašleme. Takže těch tisíc korun je více symbolickou částkou, než sumou odpovídající skutečným nákladům.

Zřejmě to není jen o penězích...

Jistě. V letech 1938 – 1989 muselo mnoho našich lidí opustit republiku a naším přáním je, aby se obnovily vztahy s jejich bývalou vlastí a židovskou komunitou, což samozřejmě obnáší i péči o pohřbené předky a přátele.

V současnosti registrujeme zvyšující se počet antisemitských útoků proti židovským hřbitovům; objevují se rasistické nápisy, jsou hanobeny i náhrobky...

Za celou dobu mého působení jsem zde naštěstí nezaznamenal žádnou antisemitskou ▶

► provokaci ani antisemitismem motivované útoky proti náhrobkům. To ovšem neznamená, že zde nedochází k vandalismu. Kradou se zde měděné a bronzové ozdoby, lampy, tepaná zábradlí, umělecky cenné řetězy, zaznamenali jsme i ztrátu vzácných plastik. Tyto zlodějské kousky však nelze přičíst na vrub antisemitismu, ale všeobecné devastaci morálních hodnot, která způsobuje i tuto kriminální činnost sužující všechny ostatní hřbitovy v okolí. Když tito lidé ukradnou měděné dráty zabezpečující provoz vlaků, mohou klidně krást i měděné lampy z náhrobků... Možnou ochranou jsou různé formy nočních hlídek, nasazení psů, instalace kamerových systémů, ale to je nejen účinná, ale také velmi drahá prevence.

Jak je to zde s turistickým ruchem? Jen během krátké chvíle našeho povídání vidím přicházet několikátou skupinu cizinců...

Zahraničních návštěvníků tu máme spousty, láká je především hrob Franze Kafky, a přestože nejsme zahrnuti mezi objekty Židovského muzea - kam chodí statisíce turistů - nemůžeme si na nedostatek lidí stěžovat. Turistům se hřbitov moc líbí a někteří tvrdili, že je z židovských hřbitovů v Evropě ten nejkrásnější. Ale samozřejmě návštěva hřbitova je zážitkem i pro domácí návštěvníky. Jsou zde pohřbeni významní rabíni, rodiny podnikatelů a zaslužilých mecenášů Bondyů, Petschků, Waldesů, poslední odpočinek zde našli spisovatelé Franz Kafka, Ota Pavel, Max Brod, na hřbitově je množství umělecky velmi cenných náhrobků na kterých pracovali Jan Štursa, Čeněk Vosmík a Josef Myslbek. Hřbitov je pozoruhodnou památkou zachycující vývoj funérární plastiky od historismu konce předminulého století až po novoklasicismus a funkcionalismus dvacátých a třicátých let. Vyjmenovat všechny zde pohřbené významné osobnosti, i ty, které se podílely na uměleckém ztvárnění náhrobků, by zabralo spoustu místa...

Na zdejších hřbitově nalezy „asyl“ i ostatky, které byly zachráněny z jiných rušených hřbitovů...

Dle rituálních předpisů nelze židovský hrob zrušit bez ohledu na jeho stáří. Prokázalo se to poměrně nedávno, kdy židovské organizace z celého světa naléhaly na záchranu hrobů v nejstarším objeveném pražském židovském hřbitově ve Vladislavově ulici. Odkryté pohřebiště ze 13.- 15. stol. bylo částečně zachováno, část ostatků z hrobů poškozených nešetřným odkryvem bylo přemístěno ve 160 schránkách na tento hřbitov, kde byly pietně uloženy pod působivou kamennou tumbou s vysvětlujícími česko-hebrejskými nápisy. Podobně bylo naloženo i s ostatky převezenými z části hřbitova zničeného výstavbou žižkovské televizní věže. **Proslychá se, že v nejbližším okolí hřbitova má stát nová budova určená pro Radio Free Europe a Radio Liberty...**

Na severní stěně hřbitova jsou rodinné hrobky bohatých pražských rodin, Bondyů, Waldesů, Elbogenů. Na snímku zleva hrobka Isidora Petschka, obchodníka s uhlím, vedle hrobka Gustava Landsmanna, majitele železářské společnosti.

Ano, jedná se o reálnou informaci. Výstavba tohoto zařízení by asi znamenala vážný zásah do místní dopravní situace, zřejmě by se dotkla i stanoviště autobusů naproti hřbitovu. Z hlediska správy hřbitova by to ovšem bylo dobré, protože by zde značně posílila ochrana celého prostoru, což by v důsledku znamenalo i větší

bezpečí i pro sousední objekty - tedy i pro hřbitov. Jaké by to mělo důsledky pro chystanou výstavbu sociálního komplexu na Hagiboru lze těžko říci, protože chybí o obou projektech přesnější informace, ale určitě by šla některá bezpečnostní kritéria mezi investory obou staveb rozumně koordinovat. Skutečností ovšem zůstává, že se v tomto malém prostoru budou nacházet objekty, které samy o sobě mohou být potenciálním cílem útoku - židovský hřbitov, židovský sociální komplex, sídlo amerických vysíláček a svým způsobem je určitým bezpečnostním rizikem i sousední pozemek, kde se nachází německý vojenský hřbitov, o jehož úpravu žádala německá strana. Žádosti sice nyní vyhověno nebylo, ale protože se jedná o politické rozhodnutí, může být v budoucnosti změněno.

Čas našeho povídání se krátí, chceš ještě něco říci na závěr ?

Jen to, že srdečně zvu všechny ke krátkodo-

bému i trvalému pobytu u nás. Snažíme se všem poskytnout ty nejlepší služby a zájemce mohou ujistit, že zde naleznou skutečnou spravedlnost.

► Text: Milan KALINA

► Foto: Jiří HODÁČ

ZAPOMENUTÉ KROKY

Výstava fotografií v krnovské synagoze

Výstava fotografií paní Vlasty Krautové z Frýdlantu nad Ostravicí, která zachycuje ostrovy ticha uprostřed pulzujícího života - české, moravské a slezské židovské hřbitovy převážně v 80. letech 20. století. Podstatnou část výstavy tvoří fotografie v té době likvidovaného židovského hřbitova v Ostravě (na jeho místě dnes stojí park Dr. Milady Horákové

s kamennou sochou ve formě menoru). Tento velký soubor doplní několik překladů nápisů na osoblažských a krnovských náhrobcích od Jaroslava Achaba Haidlera a několik snímků židovských památek ze Zakarpatské Ukrajiny, z okolí polského Prudnika a z francouzského Dijonu na prahu 3. tisíciletí, jejichž autorem je Pavel Kuča.

K prohlídce zveme každou **sobotu od 14 do 16 hodin.**

Vernisáž proběhne ve čtvrtek **11. 8. v 18h**, v jejím rámci vystoupí krnovské trio 3 FO3 (tři foři) s hodinovým jazzovým koncertem v retro stylu 50. let.

Výstava potrvá do **17. září.**

► www.muweb.cz/www/synagoga
pavel.kuca@centrum.cz, 737 880 936

VYVRHEL SPOJENÝCH NÁRODŮ

Proč se s Izraelem jedná jinak než s ostatními národy?

Po nejrůznějších diplomatických tahanicích zavládl mezi Izraelem a OSN na jaře 2002 téměř válečný stav, když Izrael odmítl vpustit do uprchlického tábora Dženin vyšetřovací tým OSN, který měl prošetřit obvinění z masakru, vznesená proti Izraeli Palestinci.

Izrael neměl výhrady k vyšetřovací komisi, pokud by byla složena z úředníků, jimž by mohl důvěřovat a u nichž byl předpoklad, že budou události posuzovat nestranně. Nicméně u tří jedinců, kteří byli OSN vybráni, panovalo na izraelské straně přesvědčení, že budou ve svých hlášeních stranit Palestincům. Izrael tedy odmítl spolupráci a mise vyšetřovacího týmu musela být zrušena.

Mnoho Izraelců je oprávněně předvedčeno, že Organizace spojených národů je vůči Izraeli beznadějně nepřátelská.

Nebylo tomu tak vždy. V roce 1948, když OSN uznala sotva vylhlý stát, tančili Izraelci na ulicích. Profesor Irwin Cotler z McGillovy univerzity, odborník na vztahy mezi OSN a Izraelem, momentálně pracující pro kanadský parlament, říká: „Vztah mezi Izraelem a OSN je symbolický a symbiotický. Izrael je stát zrozený jako závazek, stát v podstatě stvořený a posvěcený OSN.“

Kde se tedy stala chyba?

Podíváme-li se zpět na několik prvních desetiletí existence Státu Izrael, zdá se, že jeho postavení se zhoršovalo postupně. V letech 1948-1967 vydala OSN řadu vůči Izraeli kritických rezolucí, ale experti se shodují, že protiizraelské smýšlení výrazně zesílilo po Šestidenní válce. Výrazný úspěch Izraele, kterému se v roce 1967 podařilo odrazit spojený arabský útok a následně získat vojenskou kontrolu nad Západním břehem, Gazou a Golanskými výšinami, posílil kolektivní nevoli arabských států a jejich stoupenců a vyústil v kampaň za izolaci Izraele jako párijského státu. Podle analýzy izraelské vlády vydala od roku 1967 do roku 1988 Rada bezpečnosti OSN celkem 88 rezolucí namířených proti Izraeli a Valné shromáždění OSN jich odhlasovalo dokonce více než čtyři sta. Množství rezolucí a jejich ostrý tón odrážel hlavně silný vliv aliance arab-

ských států a sovětského bloku. Tento postoj byl tak extrémní, že v roce 1979 Valné shromáždění dokonce odsoudilo historickou mírovou smlouvu mezi Egyptem a Izraelem.

Další ránu utrpěl Izrael v roce 1974, když Jásir Arafat pronesl projev k Valnému shromáždění a sklídl obrovské ovace. O rok později získala Organizace pro osvobození Palestiny stálé zastoupení v OSN a 10. listopadu 1975 schválilo Valné shromáždění poměrem hlasů 72 ku 35 (32 států se zdrželo) Rezoluci č. 3379, která označuje sionismus za formu rasismu a rasové diskriminace. Tato

Jásir Arafat promlouvá k Valnému shromáždění OSN

rezoluce, která posloužila k legitimizaci anti-semitských projevů po celém světě, zůstala v platnosti šestnáct let, než byla v roce 1991 konečně zrušena.

Nyní, více než deset let po pádu sovětského impéria, je Izrael stále běžně odsuzován z nejrůznějších důvodů, nejčastěji pro svou přítomnost na Západním břehu, v Gaze a na Golanech. Naproti tomu OSN nikdy neodsoukala konkrétní palestinský útok nebo jakoukoliv arabskou agresi vůči Izraeli. Byly vysloveny pouze obecné výhrady, a i to jen v Radě bezpečnosti, kde mají právo veta USA. Loni v březnu například Rada bezpečnosti odsoudila palestinské sebevražedné útoky tak, že vyzvala k „okamžitému ukon-

čení násilností, včetně teroristických akcí, provokací a ničení na obou stranách“. Izrael považuje toto prohlášení za svoje vítězství, protože vůbec poprvé vyslovila Rada kritiku palestinského terorismu, i když jen obecně. I toto prohlášení bylo nicméně doplněno seznamem požadavků, kladených na Izrael.

Struktura diskriminace

Podjatost OSN vůči Izraeli má své kořeny v samotné struktuře této organizace. Ve Valném shromáždění hlasuje 130 ze 190 jeho členů v podstatě automaticky proti Izraeli.

Tal Becker, právní poradce izraelské mise při OSN, říká, že protiizraelský blok si lze představit jako několik soustředných kruhů. Nejmenší kruh představuje jádro dvaceti arabských národů, které tvoří tzv. „arabskou skupinu“, která iniciuje nejtvrďší protiizraelské rezoluce. Tyto země jsou pak součástí větší „muslimské skupiny“ s 56 členy, u nichž lze vždy počítat s podporou protiizraelských rezolucí. Těchto 56 zemí pak představuje část tzv. „skupiny nezařazených“, která sdružuje 115 členů, převážně se jedná o země třetího světa, a která se formovala během studené války jakožto nezávislá na sovětském nebo americkém vlivu. A ještě větší kruh, co se týče standardní protiizraelské fronty, je složen ze 133 členů sdružení G-77, které zahrnuje všechny rozvojové země.

„I když teoreticky tato velká skupina nemusí hlasovat jednotně, jejich společná historie boje proti západnímu imperialismu je stále spojuje,“ říká Becker. „Připočtete si k tomu jednoduchý fakt, že pro velkou většinu zemí to z praktického hlediska prostě nestojí za to, znepráčetel si bohaté ropné arabské země tím, že budou odmítat protiizraelské rezoluce. Mohou mnoho ztratit a jen málo získat. Prostě se jim vyplatí být na straně Arabů.“

„Existuje zavedený dvojitý standard,“ dodává profesor Cotler. Mocné země s velkou sférou ►

► vlivu nebo skupiny zemí, jako Rusko, Čína a arabský svět si navzájem tiše tolerují porušování lidských práv. Izrael takový vliv nemá.

Problém ještě zhoršuje regionální rozdělení členských zemí OSN do pěti skupin: africké státy, asijské země, latinsko-americké a karibské země, státy střední a východní Evropy a blok zvaný „západní a jiné státy“ (patří sem USA, Kanada, Austrálie, Nový Zéland a Turecko). Tyto skupiny určují, které země získají zastoupení v různých radách a agenturách, na prvním místě v Radě bezpečnosti, ale rovněž v Ekonomické a sociální radě, v Komisi pro lidská práva, Světovém soudu a UNICEF. Izrael je jediným členem OSN, kterému je upíráno plné stálé členství v jakémkoliv z těchto rad a agentur. Sir Robert Jennings, profesor práv na univerzitě v Cambridge a bývalý prezident Mezinárodního soudního dvora, říká: „Působení Izraele v OSN je silně narušováno jeho vyloučením z regionálních skupin. Izraeli je prakticky upírána účast na mnoha (vlastně na většině) aktivit, funkcí a úřadů, na nichž se podílejí všichni ostatní členové OSN. Tato nesnadná a nedůstojná pozice, v níž se Stát Izrael nachází, je nepochybně z morálního hlediska šokující, ale je také zjevně nezákonná a v rozporu s literou i duchem Charty OSN.“

Systém regionálních uskupení navíc poškozuje Izrael při hlasování ve Valném shromáždění: od členských zemí se očekává, že budou hlasovat jednotně se svými skupinami a v každé skupině jsou země, které tvrdě lobují proti Izraeli. „Smutným faktem je, že Izrael bude vždy v menšině,“ vysvětluje neoficiálně jistý izraelský diplomat. „Vzhledem k tomu, že tento skupinový systém zaručuje Arabům automaticky většinu, uspějí s jakýmkoliv návrhem. Abba Eban jednou řekl, že Arabové by dokázali prosadit i rezoluci, která by tvrdila, že země je placatá. To nemůžeme změnit.“

„V asijské skupině očividně dominují arabské země,“ vysvětluje jiný izraelský úředník, úzce spolupracující s OSN. „Lídry africké skupiny jsou Libye a Egypt. Snažíme se tedy pracovat v těch regionech, kde máme alespoň nějakou šanci, jako je Latinská Amerika a Evropa.“

„Vezmeme-li v úvahu početní převahu zemí třetího světa v OSN,“ říká výše citovaný úředník, „mají to arabské státy snadné. Sionismus prezentují prostě jako pokračování evropské kolonizace Asie, Afriky a Jižní Ameriky a tak jako se evropské velmoci stáhly ze svých bývalých kolonií a daly jim nezávislost, tak by se i Židé měli vzdát „okupovaných palestinských teritorií“.“

Země, které smpatizují s Izraelem, čelí velkému tlaku. „Přestože existují určité africké a latinskoamerické země, s nimiž máme dobré vztahy, často nám říkají, že nás nemohou při hlasování podpořit, protože musí hlasovat tak, jako jejich (regionální) skupina,“ říká citovaný izraelský úředník. Například mezi Izraelem a Indií panují skvělé bilaterální vztahy, a přesto Indie zásadně hlasuje s asijským blokem a skupinou nezařazených pro protiizraelské rezoluce. „Tímto způsobem jsou umírněnější země nuceny podporovat extrémnější stanoviska v rámci svých skupin,“ říká Becker. „Chce to opravdu velkou odvahu hlasovat jinak.“

Pokud se k tomu některá země odhodlá a rozejde se v otázce Izraele se svojí skupinou, musí čelit vážným důsledkům. Podle jednoho zdroje z OSN bylo například na fóru pro lidská práva jasně dáno najevo Guatemale, která často porušuje loajalitu vůči latinskoamerické skupině a podporuje Izrael, že pokud se její zástupci nepřidají k protiizraelským rozhodnutím, budou vydány rezoluce odsuzující porušování lidských práv v této zemi. Když Bulharsko projevilo v reakci na palestinské sebevražedné útoky sympatie vůči Izraeli, byla jeho vláda varována, že by mohlo dojít k přerušení obchodních styků s arabskými zeměmi. Podobně bylo vyhrožováno i těm africkým státům, jejichž vztahy s Izraelem se zdály být příliš přátelské.

Izrael a jeho zastánci si nedělají žádné iluze ohledně překážek, jimž musí v OSN čelit. „Palestinci jsou symbolem boje třetího světa za sebeurčení,“ říká Becker. „Připočtete k tomu ropu a obecný antiamerikanismus. My Izraelci měříme svůj úspěch v OSN velikostí našeho selhání. Když neprohrájeme úplně, když se nám podaří získat alespoň nějakou podporu, považujeme to za vítězství.“

Ani největší spojenec Izraele, Spojené státy americké, nebyly vždy na straně židovského státu. Až do roku 1972 nevyužily USA nikdy svého práva veta v Radě bezpečnosti a raději se hlasování o Izraeli zdržovaly a někdy dokonce hlasovaly proti němu. V letech 1973–2000 vetovaly Spojené státy 33 rezolucí Rady bezpečnosti vyjadřujících kritiku Izraele, zatímco v 57 jiných případech takové rezoluce podpořily nebo se zdržely hlasování.

Komise OSN pro lidská práva

Některé z nejhorších protiizraelských aktivit se dějí pod záštitou Komise OSN pro lidská práva (UNHRC), kterou profesorka Anne Bayefsky z univerzity York v kanadském Torontu charakterizuje jako „nástroj těch,

Světová konference OSN proti rasismu v jihoafrickém Durbanu: vice-prezident Světového židovského kongresu Lord Janner z Braunstone ukazuje novinářům protiizraelský leták

kteří se snaží udělat z Izraele v dnešním světě archetyp státu porušujícího lidská práva. Je to živná půda pro antisemitismus a útočiště morálních relativistů. Zkrátka, je to skandál.“

UNHCR tvoří 53 států, zvolených na základě zmiňovaného systému regionálních skupin. Schází se každoročně na šest týdnů v Ženevě a má mandát „zkoumat, monitorovat a vydávat zprávy buď o stavu dodržování lidských práv v konkrétních zemích či oblastech nebo o obecném fenoménu porušování lidských práv na celém světě.“ Od jejího vzniku zhruba 25 procent jejích rezolucí odsoudilo Stát Izrael; na zasedání v roce 2002 se tento podíl zvýšil na 30%. Během zasedání v r. 1991 se syrský zástupce dovolával pověry o rituální vraždě, obviňující Židy ze zabíjení křesťanských dětí a používání jejich krve pro přípravu macesů. V březnu 1997 obvinil palestinský zástupce falešně Izrael, že infikoval 300 palestinských dětí injekcemi s virem HIV. V roce 2001 nazval alžírský zástupce izraelské vojáky „věrnými vojáky Goebbelse a Himmlera“. A letos v dubnu odhlasovala Komise (poměrem hlasů 40:5) Pákistánem předloženou rezoluci schvalující užití „všech dostupných prostředků... včetně ozbrojeného boje“ k dosažení založení palestinského státu a dala tak zelenou pokračování sebevražedných bombových útoků. Izrael byl

pokračování na straně 11

TŘETÍ JMÉNO

Část 2. – Mamelošn

Malý seriál o zákoutích a zákonitostech židovských jmen

Ačkoli slůvko „mamelošn“ zní svojí melodií spíš jako přezývka (galoše) zatímco o ucho s větší měrou tolerancie i fantazie zabrnká možná coby název nějakého receptu židovské kuchyně, jde přeci jen o cosi jiného.

„Lašon“ je hebrejsky jazyk. A Mame? To uhodne určitě každý. Mamelošn je tedy jidiš výraz pro „mother tongue“, „Mutter-sprache“, „matěřinskij jazik“, „langue maternelle“ – zkrátka mateřštinu. A zároveň vlastně pro jidiš jako takovou.

Kdo ji potká vytištěnou na papíře, řekl by (pokud si ji nepoplete s notovým zápisem): hebrejščina. Kdo ji ale (s výjimkou Němců) jen zaslechne, tipne si na němčinu anebo některý z těch německy znějících severských jazyků. Ona je však daleko krásnější. Je mazlivá, hrdě a pyšně se hlásí ke své hebrejské máti, a zároveň nezapomíná na všechny trasy židovského exilu. Takže se nakonec v jedné jediné písničce doslechne polsko-německo-hebrejského povzdychu: Ich blonče durch doz ghetto in blatečke, un majn nešome gisst di treer – Bloncám se ghettem v blátě zatímco moja duša (nešama) prolévá slzy (giesst die Thranen)...

Zase paradox. Židé, kteří jsou svým okolím (někdy v dobrém jindy v méně dobrém) léta označováni za „národ“ (a sami se také tak definují), udělili statut mateřštiny nikoli hebrejštině, kterou uctivě titulují jako „jazyk Svatý“ (lašon ha-kodeš) – ale své milované jidiš. Ovšem nenamlouvejme si, že jidiš je mateřštinou vpravdě všech Židů – Židé sefardského původu, Židé v Itálii a ve Francii hovoří mimo synagógu spíš v ladino, corfatit anebo italik... Ale jidiš čtou a rozumí jí jako své lingua franca skutečně všichni. Ačkoli s přibývajícimi staletími, menší potřebou číst krásné příběhy Zákona a komentáře k nim v jazyce ghetta, s narůstající sekularizací a násilným řezem způsobeným šoa už ztrácti ztrácíme spojení s kořínky, takže klidně tady v Čechách – v jádru aškenaz světa – docela klidně připustíme, aby se rabi Loewovi říkalo „Bezalel“ (nakoupeno z cizí „mamelošn“) namísto Becalel, jímž skutečně byl, protože jeho jméno přeci znamená Be-cel El (tj. Ve stínu Nejvyššího), zatímco to z němčiny vypůjčené zetko z něj dělá žrouta, pijana a zpustlíka (heb-

rejské zalal totiž nese právě tyto významy)...

In onhajb hot G-t bašafn dem himl un di erd... (Gn 1:1)

řikat středověká němčina), zve také Židy. Pro jejich píli, příčinnost a zejména jejich finanční ale také sociální „schopnosti“. Uvědomme si také, že právě v devátém století končí věhlas babylonských akademií a židovský duch a vzdělanost se začínají stěhovat v duších a tělech slovutných učenců – „frekventantů“ těchto akademií – za těmi, kdo ho potřebují, tedy za Židy v Porýní. Učenci jidiš akceptovali, psali své spisy a komentáře v mamelošn a i to je jednou z příčin, proč se v aškenázském prostředí stala jidiš „jednacím“ jazykem.

A právě v této nejstarší době vývoje a formování „mamelošn“ se pod vlivem oné středověké němčiny rodí tzv. typická židovská jména jako jsou Arje Lejb, Cvi Hirš, Dov Ber apod. Dnes je jako židovská vnímáme, ale pozorným pohledem sami zjistíte, že druhý výraz z dvojice je vlastně jidiš překlad prvního. Arje (heb. lev) se stává Loewem tedy Lejbem. Hebrejský jelen (cvi) je v němčině Hirsch atd.

Ale co by to bylo za mámu, která nepohládí? A tak se také rodí mazlivé přídomky a zdobnělny původních nebo do jidiš transformovaných biblických jmen, někdy natolik „posunuté“, že už je vnímáme jako zcela samostatné jméno, například Kopl (potažmo Kopelman), na jehož počátku stojí jméno patriarchy Jaakova. Němčina od středověku až dodnes zdobňuje pomocí částic –chen (např. z děvčky / die Magd se stává děvčátko / das Maedchen) a -lein (das Buch –

knih; das Buchlein – knížekčka). Jidiš si z -chen udělala -ke a z -lein zase -le. Genezi jména Modche si domyslíme snadno. Mordchaj – Mordchele – Modche příp. Motke. A Kopl? Inu Jaakov – Jaakovele – Kovele – Koppelle – Kopl. Vedle varianty Kopl se ovšem můžeme setkat také s formami Jankele a Jekl. I tam je někde v počátcích Jaakov. Podobně stojí v kořeni jména Dudel biblická postava krále Davida, Godelovi dal jeho formu zase patriarcha Gad a Hešlovi prorok Ozeáš (hebrejsky Hošea). A ještě dvě hůře interpretovatelná jména Kuna a Chuna. Jejich „předlohou“ je zase Elchanan.

Jenomže sotva se Židé v Porýní a okolí zabydlili, křesťanský svět začíná prožívat svoji éru zbožnosti uskutečňované s mečem v ruce a s vidinou odpustků v době křížových výprav. Samozřejmě, že šlo také o konfrontaci s islámem a dobovou „dovádivost“ – byla to doslova doba dobrodruhů. A již první křížová výprava byla doprovázena útoky na Židy. A nejinak tomu bylo i během výprav následujících.

Po meči zpravidla přichází, dokonce i podle slov Jeremiáše proroka, mor. Veliká epidemie Černé smrti se přehnala Evropou v letech 1334-1350. Vyvolala vedle sociálních nejistot další vlnu protizidovských nálad (vždycky je lepší najít nějaké traviče studní, než si umýt ruce a vyhnat krysy z ulic), a proto se množství židovské populace stěhuje z Porýní dále do Rakous, Čech, na Moravu, do severní Itálie a také do Polska. Pokud je sem nevyhnaly již pogromy křížových tažení. Vědci spočítali, že během 15. stol. se židovská populace v Polsku dokonce zdesateronásobila z původních 15 000 židů na ohromujících 150 000. A do mamelošn se díky slovanskému vlivu dostávají dvě nejkrásnější částice – „choč“ (= ačkoli) a -še (například ve slůvku kojft-že – kupte si!!!). A samozřejmě i slovanské varianty hebrejských jmen. Jako Benčik (zdobnělna Ben Cijjon, ale také „překlad“ Barucha z jidiš ▶

► „benčen“ – žehnat.), Srul – typicky ruská varianta jména Jisrael, Orek / Aharon atd.

Ale práce s jazykem jde i obráceně. A tak se například z Víta (něm. Veit) stává našemu uchu dobře povědomý Fajtl. A objevují se také krásně „barevná“ dívčí jména Tscharna (čarna), Bejla a německy nahnědlá Brajna. A také z Lejba, který původně představoval jidiš překlad hebrejského Arje, ale který pro svoji zvukovou podobu v jidiš zároveň znamenal symbol lásky – srdíčko (asi určitě znáte obrat duša lejben – milovaný, milovaná, který se zrodil z hebrejského slova „lev“ /srdce) se v jidiš náhle stává Hercl (srdce = das Herz – Hercl) a z ptáčátka Cipory Fajgele.

Zhruba okolo vynálezu knihtisku se Židům otevírá na dlouhá staletí i Litva. A jidiš první šance, jak se „gramaticky kodifikovat“. Navzdory tomu se ale i tak poněkud liší středoevropská jidiš od slovanské východní. Jedná se o drobné výslovnosti detaily, které však s naším tématem zase až natolik nesouvisejí.

Dnes se domníváme, že po celý středověk žili Židé v ghettu. Je to nanejvýš pravděpodobné, ale ne vždy to byl pobyt vynucený. Protože náš život má svá specifika a taxíky tehdy nebyly, takže zaskočit si do mikve, ke košerákovi a k sousedům pro košer nádobi a mít to jaksi „po ruce“, bylo daleko jednodušší. Rozhodně ale nežili v ghettu duchovním. Židé jsou lidé, tím jsme naše povídání otvírali. A jako lidé se samozřejmě stýkali i se svým okolím. A občas přejímali vše, co v sobě neslo nějaké světlo.

Ať už světylko naděje anebo mámivý třpyt novinky. Je doloženo – dokonce rabínským ustanovením zhruba z poloviny 12. století, že okolní vlivy prosákly i do dosavadního úzu pojmenovávání židovských ratolestí. Obliba a rozšíření sekulárních jmen (často i nežidovských, tedy nejen jidiš variant hebrejských biblických jmen či „přezdívky“) byly patrně tak značné, že rabbinim nařizují, že každý chlapec musí při obřízce dostat

Karel Veliký

dvě jména. Jedno skutečně „svaté“ tzv. šem ha-kodeš a jedno „civilní“ tzv. kinuj. K Tóře a nebo (nebe chraň) pro případný get = rozvod je potřeba použít jméno, které je andělům a Nebesům povědomé. Jenomže jak to zařídit, když (jak jsme si již řekli minule) je

ghetto Avrahamů, Davidů a Mojžíšů plné?

I to byl důvod, proč začít používat „přezdívky“. Avraham to přes Avrumke a Avrumele dotáhl až na Fromela, Jicchak na Zekla, Šemuel zase na Šmulkeho, Šmelkeho, Zanzila a Zangwila... David na Tevla a Šlomo přes Zalmana na Zalmana „děťátko“ tj. Zalmankind čili Zalkind. Ale jak už tak náhoda neexistuje, řada z těchto kinujim („přezdívky“) si časem vydobyla svoje právoplatné místo na slunci a dnes se s nimi na macejvách anebo v matrikách setkáváme jako s košer židovskými – tedy „svatými“ jmény.

Naprostou zvláštním fenoménem jsou sympatie židovstva k postavě Alexandra Makedonského. Midraše mu připisují poměrně košatý vějíř ušlechtilosti a také jméno Alexandr bylo v judaismu odedávna jménem velice oblíbeným. Vzhledem k tomu, že to slavný vojevůdce již v útlém mládí dotáhl v kariéře poměrně daleko anebo pro jiný tradicí předávaný důvod se mělo za to, že Alexandr byl vpravdě sladounké děťátko. Takový Ziskind. Je až zarážející, jak často stojí Alexander (příp. Sender) v páru se jménem Ziskind.

Bylo by pošetilé domnívat se, že světy aškenaz a sfarad žily odděleně. Zde se prolínání zvyků a kultur dá přesvědčivě předpokládat. A díky jidiš variantám nejrůznějších jmen i dokládat. Proto nám ve jméně Bunam zaznívá „bonne homme“ tedy dobrý člověk (hebrejsky enoš alias středoevropský Anšil), notoricky rozšířené příjmení Bondi je jen transformovaným Jontefem (heb. jom tov – dobrý den – bonn dias), v dívčím jménu Telce bychom měli odposlouchat sladoučký tón italského „dolce“ a v Jentl nemusíme za všech okolností vidět jen ženskou variantu Jentla/Jaakova, ale také francouzskou jemnost – „gentille“. A překrásná je také Šprinca (Šprincl), protože v mamelošn je to jméno plničné naděje (esperanza)...

Ale to se už dostáváme znovu k Becalelovi, tedy do renesanční Prahy a vlastně renesanční Evropy. Renaissance po všem, co si Evropa prožila předtím, přestala mířit po vertikále nebepeklo-ráj, a objevuje opět i horizontální rozměr člověčiny. Spolu s ním také alegorii a „revival“ staré antiky. Vzpomeňme jen na motivy renesančních gobelinů, fresek apod.

A právě do tohoto období je s největší pravděpodobností třeba položit

Křížáci

kolébku další skupiny židovských jmen. Tvoří ji v podstatě všechna jména reprezentující nějakou vlastnost nebo kvalitu: Jom Tov, Šem Tov (a zvenčí sem prosáknuvší „kalos nomos“ tedy Kalonymos alias Kalman), Chajim (život), Simcha (radost), Bracha resp. Broche (požehnání), Menachem (resp. Menachem Mendel = utěšitel) s ženskými variantami Menucha a Nucha atd. Horizontální pohled zároveň také přináší i větší svobodu ve volbě jmen a tak se znovu setkáváme s venkovními vlivy prosakujícími do jazyka. Takto se mamelošn „zmocnila“ přinejmenším dvou „typicky“ židovských jmen, Todrose a Gecla. Nejspíš proto, že obsahově byla tato gojiš jména židovskému myšlení příjenná. Todros je totiž Theodoros a Getzl – ačkoli by méně obratný němčinář soudil spíš na modlu (die Goetze) – je poctivá německá zdrobnělina Gottfrieda.

V osmnáctém století se mamelošn ve sféře jmen uplatňuje naposledy, kdy nucena familiantskými restrikcemi vytváří patroa matronyma typu Isserless, Wulfensohn atd., ale o tom zase příště, protože všeliká věc má svůj čas, jak učí Kohelet, a navzdory tereziánské diskriminaci pomalu svítalo na časy osvícení – haskaly, kdy už se smělo (alespoň v rámci udílení jmen) v podstatě všechno... Ale na rozloučenou a jako úvod k příštím povídání o příjmeních ještě jedno ohlédnutí. Jméno Bondy jsme si dnes vysvětlili, ale je tu ještě jedno. Známe je snad ještě důvěrněji ze všech vtípů o tom jak Kohn potká Roubíčka. Přitom i v přepisu Raubitschek to zní pořád tak krásně česky! Roubíček samozřejmě nemá zhora nic společného s roubováním. To by bylo, jako byste chtěli tvrdit, že talisman je člověk připravený k modlitbě. Nemá dokonce nic společného s Rubenem /Reuvenem, není to tudíž žádný Rubeneček původem z Oděsy. Roubíčkův slovansky znějící kořen tkví hluboko v mamelošn. Jedním z textových i výtvarných symbolů Jisroele je totiž vinná réva. Německy Wein – anebo Rebenstock je v jidiš „rajbenštok“ ...

► Achab HAILLER
Foto: archiv autora

VZÁCNÉ JUBILEUM

900 let od Rašihovo úmrtí

Rabenu Šlomo ben Jicchak (1040 – 1105), známý především pod akronymem svého jména Raši, patří mezi nejvýznamnější židovské komentátory hebrejské Bible. Narodil se někdy kolem roku 1040 v Troyes, hlavním městě francouzské Champagne. Tento rok se tradičně považuje za rok úmrtí jiného významného učenice – rabi Geršoma ben Jehudy, zvaného „Meor ha-gola“ („Světlo exilu“). Šlomo Heilprin ve svém díle „Sefer dorot“ („Kniha pokolení“) ze 17. -18. st. označuje jako datum Rašihovo narození rok 1030/31, tedy rok, v němž zemřel jeden z nejvýznamnějších představitelů babylonské akademie v Pumbeditě Haj Gaon. Ať tak či onak, lze rok Rašihovo narození symbolicky interpretovat dle pátého verše první kapitoly Knihy Kazatel : „Když jedno slunce vychází, jiné zapadá.“

O Rašihovo dětství mnoho nevíme, přesto se nám zachovalo několik legend o tom, co se dělo, než se narodil. Manželství Rašihovo rodičů bylo dlouho bezdětné a chudý Jicchak, Šlomův otec, jednou našel perlu nesmírné ceny. Protože ji však nikdo z židovských klenotníků nechtěl koupit, hodil ji Jicchak raději do moře, než aby ji prodal křesťanskému klenotníku. Za to mu bylo slíbeno, že se mu narodí syn. Další legenda vypráví, že se jednou těhotná Šlomova matka ocitla v úzké uličce v ohrožení života, ale tu se ve zdi vytvořil výklenek, do nějž se byla schovala. Další z legend vypráví o působení mladého Rašihovo (někdy je přepisován jako Raschi či jmenován jako Jarchi) v Praze. Měl zde prý řadu odpůrců, kteří ho posléze napadli a zabili. Jeho manželka mu ránu ihned zalila zázračným balzámem, ta se zhojila a Raši byl opět živ a zdrav. Poté jej žáci a stoupenci tajně vypravili do Německa a místo něho pochovali prázdnou rakev. Jenže odpůrcům vadilo i to, že je pochován na Starém židovském hřbitově (Raši zemřel r. 1105, není proto možné, aby byl pochován na Starém židovském hřbitově, který byl založen o více než 300 let později. V Rašihovo době v Praze existoval hřbitov na Malé Straně, který však zmizel beze stopy.), a tak se snažili hrob zničit. Marně. O něco později byl do prázdného hrobu pohřben Šimon Spravedlivý, Rašihovo stoupenec či snad sám znovuvtělený Raši.

O působení slavného rabína v Praze nic nevíme. Zato o jeho rodném městě Troyes je známo, že přitahovalo velké množství obchodníků a že se Šlomo

ben Jicchak v obchodě znamenitě vyznal stejně jako v pájení, rytectví, vetkávání postav do látek a vyšívání hedvábí zlatem. Věděl také mnoho o zemědělství, respektive o vinařství. Troyes bylo také prvním místem, kde Raši studoval. Později (poté, co se oženil) studoval ve velkých akademiích v Mohuči (u Jaakova ben Jakara, žáka výše zmíněného rabi Geršoma, a Jicchaka ben Judy) a ve Wormsu (u Jic-

chaka ben Eleazara ha-Leviho). Asi v pětadvaceti letech se vrátil do Troyes. I nadále udržoval kontakt se svými učiteli, za nimiž příležitostně jezdil, aby s nimi konzultoval nejasnosti v talmudském textu.

Kolem roku 1070 založil v Troyes vlastní školu, která přitahovala mnoho žáků. K těm nejnadanějším patřili: Simcha z Vitry, Šemaja, Juda ben Avraham, Josef ben Juda a Jaakov ben Šimšon.

Rašimu, který neměl žádného syna, se narodily tři dcery, jež provdal za vynikající učenice. První z nich, Jocheved, se stala ženou rabi Meira ben Šmuela, s nímž Raši navštěvoval mohučskou akademii. Narodili se jim čtyři synové: Jicchak, Šmuel (Rašbam),

Šlomo, Jaakov (rabenu Tam) – všichni prosluli svou učeností. Od nich se počíná období tosafistů, komentátorů Talmudu, kteří aktualizovali halachu. Druhá dcera, Mirijam, se provdala za Judu ben Natana, s nímž měla učeného syna Jom Tova a dceru. Třetí Rašihovo dcera, Rachel, se stala matkou Šemaji.

Poslední roky života rabenu Šloma ben Jicchaka poznamenal masakr, doprovázející první křížovou výpravu (1095 – 1096), při němž přišel o příbuzné a přátele. O Rašim se vypráví, že předpověděl zmar výpravy Godfreye z Bouillonu. Řekl prý, že se z ní do rodného města vrátí se třemi koňmi, kteří budou to jediné, co zbude z celé jeho ohromné armády. Tehdy přenesl svou školu do Wormsu. Tradice, že se jedná o bét ha-midraš u hlavní synagogy, pochází až z 16. století.

Raši zemřel podle tradice 29. tamuzu (letos vychází na 5. srpna), když do svého komentáře k traktátu Makot (19b) psal slovo „ryzí“. Místo Rašihovo pohřbu je dodnes neznámé.

Komentář k Bibli.

„Zabývám se pouze prostým významem Písma a těmi agadami, které vysvětlují biblický text vhodným způsobem,“ prohlásil Raši ve svém komentáři ke Gn 3,8.

Raši okomentoval víceméně celý Tanach. O významu tohoto komentáře svědčí fakt, že po dlouhou dobu terminologicky splýval s Chumašem (Pět knih Mojžíšových) a že k němu bylo napsáno na 200 suprakomentářů (za všechny jmenujme alespoň komentář Kicur Mizrahi od Elijaha Mizrahiho (15. – 16. st), komentář slavného hala- ➤

► chisty a talmudisty 16. století Šloma Lurii, komentář „Levuš ha-ora“ Maharalova předchůdce na postu vrchního pražského rabína Mordechaje ben Avrahama Jafeho či Maharalův komentář „Gur arje“). Do svých komentářů Raši včleňoval i postřehy a nápady svých žáků. Tak například na interpretace svého vnuka Rašbama odkazuje jako na „Šmuelovy verše“. Když psal rabínům do Auxerre v souvislosti s komentářem k Ezechielovi, prohlásil: „Každopádně jsem se v této interpretaci mýlil... Prošel jsem ji s naším bratrem Šemajou a musím ji opravit.“

Hlavním rysem Rašiho komentáře je kompromis mezi doslovným a midrašistickým výkladem. Tři čtvrtiny Rašiho komentáře se zakládají na rabínských pramenech, z nichž vybírá právě ty interpretace, které odpovídají prostému významu textu. Pokud tomu tak není, podotýká, že se agada k výkladu textu nehodí. To málo původního, co Raši přináší, je většinou filologického (pojednává o různém zbarvení synonymem či se často ve výkladu významu slov či verše uchyluje k francouzštině atd.) a gramatického (zaobírá se kořeny slov, činí poznámky k syntaxi, času a způsobu, časování aj.) rázu. Jeho komentář se zdržuje pojednávání o filozofických problémech a hodnocení morálky Patriarchů (např. vyhnání Hagar) a nijak se nedotýká mystiky, jak je tomu u rabínů španělské školy jako byli například Avraham ibn Ezra (12. st.) a Nachmanides (13. st.). Při různých příležitostech zmiňuje i soudobé události (např. persekuce Židů v komentáři k Izajášovi kap. 53, verš 9 nebo k Žalmu 38, verš 18) a odporuje křesťanské interpretaci biblických textů (např. v komentáři k Izajášovi kap. 9, verš 6).

Největší oblibu si získal Rašiho komentář k Pěti knihám Mojžíšovým (jeho komentář k Talmudu byl překonán Rašiho následovníky), který neunikl ani pozornosti křesťanských učenců a to již v 12. století. Od 17. st. byl překládán do různých jazyků. Rašiho komentář je také první nám známou hebrejskou knihou, která vyšla tiskem (1475).

► Jindřiška KRACÍKOVÁ

Ilustrace: www.jewishgen.org

VYVRHEL SPOJENÝCH NÁRODŮ – pokračování ze strany 8

odsouzen v patnácti bodech, zatímco nepadlo ani jediné kritické slovo na adresu palestinského násilí. Jediné země, které hlasovaly proti této rezoluci, byly Británie, Kanada, Česká republika, Německo a Guatemala. Itálie se zdržela hlasování, Spojené státy tehdy nebyly členy Komise.

Naproti tomu o rezoluci proti porušování lidských práv v Íránu se vůbec nehlasovalo a rezoluce kritizující ruské akce v Čechách a rezoluce proti čínskému porušování lidských práv v Tibetu se dokonce ani nedostaly na program jednání. UNHRC nikdy neodsoudila mnohé země, o nichž je známo, že běžně porušují lidská práva, jako Sýrie, Libye a Saudská Arábie.

„Kdyby proti takovému jednání vystoupily světové demokracie, dalo by se to změnit,“ říká profesor Cotler. „Ale místo toho evropské země jako třeba Švédsko tyto rezoluce podporují.“ Když Izrael žádal od zástupců evropských zemí vysvětlení, bylo mu řečeno, že Evropané cítili nutnost vyrovnat proizraelské stanovisko USA.“

Kromě toho, že je Izrael odsuzován na běžných platformách, vydává OSN více než tři miliony dolarů ročně na provoz tří úřadů, jejichž úkolem je vyšetřovat, připravovat zprávy a pořádat konference o údajných přestupcích – jsou to: Zvláštní zpravodaj pro vyšetřování porušování lidských práv Izraelem, ustavený v roce 1993; Zvláštní výbor pro vyšetřování izraelských praktik v oblasti lidských práv, založený v roce 1968 a Výbor pro prosazování nezadatelných práv palestinského lidu, založený roku 1975, ve stejný den, kdy Valné shromáždění schválilo rezoluci označující sionismus za rasismus.

Blýskání na lepší časy

Nepřátelství OSN vůči Izraeli poněkud polevilo v polovině 90. let, tedy v době, kdy probíhala jednání v Oslo a kdy se rozpadl Sovětský svaz, který stál v čele protiizraelského bloku. Židovský stát také dosáhl malého, ale významného vítězství v květnu 2000, kdy mu po stupňovaném americkém tlaku byl udělen dočasný a omezený přístup do skupiny „Západoevropských a jiných států“ (WEOG) na zasedání OSN v New Yorku. Počínaje rokem 2002 je Izrael oprávněn zasedat v klíčových orgánech OSN, do nichž dříve neměl přístup, nicméně není jasné, jestli se skupina WEOG odváží jej nominovat na některé volné místo anebo zda bude zvolen. Dočasně členství bude znovu zvaženo v roce 2004.

Ve prospěch Izraele také hraje podpora ze strany Kofiho Annana, který je izraelskými úředníky při OSN považován za generálního tajemníka s nejvyšší mírou pochopení pro Izrael, jakého pamatují, a který se staví proti automatickému odsuzování židovského státu. Je třeba říci, že Annan je velmi kritický vůči izraelským akcím, ale stejně tak je ochoten vyjadřovat se kriticky k násilnostem páchaným Palestinci. Opakovaně označuje sebevražedné útoky na Izraelce za „amorální, nezákonné a rovněž politicky kontraproduktivní.“ Dokonce i po své rozepři s Izraelem ohledně vyslání vyšetřovacího týmu do Dženin, Annan ve svém prohlášení k incidentu řekl, že Palestinská samospráva je, podle mezinárodního práva, zodpovědná za „ochranu izraelských civilistů před útoky, včetně sebevražedných, které vycházejí z území pod její kontrolou.“

Navzdory zjevným nedostatkům OSN je profesor Cotler pevně přesvědčen, že Izrael se nesmí vzdát. „OSN je stále hlavním mezinárodním zákonodárcem a tvůrcem mezinárodních smluv,“ vysvětluje Cotler. „Má pravomoc sankcionovat intervence, jako například v Kosovu nebo Rwandě. Tento ústřední orgán tu zkrátka je a Izrael si v něm zaslouží své místo.“ Izrael podle něj musí být také aktivnější a vstřícnější. „Podle mého názoru,“ říká, „se měl Izrael obrátit na OSN před tím, než vstoupil na okupovaná území (během operace Obranný štít). Minimálně měla být vojenská operace doprovázena souběžnou diplomatickou iniciativou, do klíčových zemí měli být vysláni emisáři, aby tam jednání Izraele vysvětlili a obhajovali, stejně jako USA pořádají pravidelné tiskové konference, když zasahují v zahraničí. Také by měl Izrael pravidelně podávat OSN zprávy o neschopnosti Agentury OSN pro palestinské uprchlíky (UN Relief and Works Agency) udržet ozbrojence mimo tábory.“

Izrael bude i nadále pokračovat ve svém snažení v OSN i přesto, že ji vidí, řečeno slovy Tala Beckera, jako „nástroj arabského světa k získání politických výhod bez nutnosti vyjednat s Izraelem.“ Dokud bude tento stav pokračovat, Izrael může jen těžko důvěřovat organizaci, která po celá desetiletí jedná se židovským státem jako s vyvrhelem mezi národy.

► Allison Kaplan Sommer (bývalá korespondentka Jerusalem Post, žije v izraelské Raananě),

► převzato z Reform Judaism, zima 2002

► Přeložila Kateřina WEBEROVÁ

ÚVOD DO ŽIDOVSKÉ GENEALOGIE IV

Především kapitoly byly věnovány zejména matričním záznamům. Vedle nich existuje další ucelená řada dokumentů, které jsou zajímavé jak z hlediska historického, tak i rodopisného.

Tyto dokumenty, tedy Soupisy Židů a Knihy židovských familiantů, jsou výrazem tzv. „úředního antisemitismu“ (1650-1849). Takto zvolené časové vymezení odpovídá historickým událostem: na počátku stálo diskriminační usnesení českého zemského sněmu a na konci zrušení Familiantského zákona.

Zasadit vznik dokumentů do historického kontextu usnadní pochopení jejich načasování a jejich obsahu. Český zemský sněm tehdy podal mj. návrh, aby byli Židé trpěni pouze tam, kde se usadili (viz ukázka) před rokem 1618. Po řadě historických událostí a peripetií byla ustavena komise, která provedla sčítání pražských Židů (1702). Posléze byla ustavena další komise „Jüdische Polizei und Ökonomie Commissio“ (1711) a vzápětí „Commissio in Rebus Judaeorum“ (1714) (dále jen Komise), která převzala výsledky a náplň práce těch předchozích a měla připravit plán na zásadní redukci židovského obyvatelstva jak ve městech, tak na venkově. Soupisy Židů, o nichž bude dále řeč, jsou výsledkem práce zmíněné Komise. V letech 1723-1724 bylo provedeno sčítání venkovského židovstva, v roce 1729 sčítání ve třinácti čtvrtích pražského ghetta.

V době, k níž se vážou Soupisy a Knihy familiantů, byla země rozdělena na 16 krajů v Čechách a 8 krajů na Moravě. Soupisy a Knihy familiantů byly vedeny poněkud odlišně v Čechách a na Moravě. Pro badatele je podstatné vědět, že dokumenty z Čech jsou centrálně uloženy v Národním archivu v Praze, zatímco odpovídající dokumenty z Moravy jsou vesměs rozmístěny ve fondech moravských velkostatků. Knihy familiantů z jižní a střední Moravy jsou např. uloženy v Moravském zemském archivu v Brně, resp. v pobočkách tohoto archivu. Podobně jako Knihy familiantů, jsou i Soupisy uloženy na rozmanitých místech v moravských zemských a okresních archivech. Knihy familiantů z některých moravských měst jsou uloženy v Židovském muzeu v Praze.

„Počet židovských familij jenž v letu 1618 se tu vynacházely / Počet židovských familij jenž po letu 1618 se tu vynacházely a v kterých roce se sadily / Počet manželů v kterým roce se sadily.“ – Ne vždy byly Soupisy sepsány v češtině, jako je tomu v ukázce ze Soupisu židovských rodin v Kolíně nad Labem, 1724.

Prakticky vzato se do dnešní doby dochovaly sčítací listy z let 1723-1724, 1783, 1793, 1799 a 1811. Ve snaze ukázat souvislost mezi daty soupisů a historickými souvislostmi začínáme tedy nejstarším dochovanými soupisy, tj. proti směru badatelského úsilí. To většinou směřuje od novější doby do historie. Věřím, že i obrácený postup poskytne informace, kde bádát a jaké informace jednotlivé archivní dokumenty mohou poskytnout. Jak již bylo zmíněno, první zevrubné sčítání židovských obyvatel ve všech českých městech (vyjma Prahy) a vesnicích bylo provedeno v letech 1723-1724. Tyto listy zahrnují řadu informací. Je zde uvedeno, zda členové rodiny byli přítomni v Čechách v r. 1618 či nikoli; toto datum je pozůstatkem původních snah o redukci stavu židovského obyvatelstva na úroveň r. 1618. Jinými slovy rodiny, resp. „hlavy rodin“ musely dokazovat, že dleli v Čechách v r. 1618, případně doložit, kdy na místo přišli (viz reprodukce dokumentu).

Soupisy z let 1723-1724 obsahují dále jméno hlavy rodiny a manželky, jména dětí, jejich věk, stav, dále jména těch, kteří žili s rodinou, a zaměstnání hlavy rodiny. Soupisy tak představují velmi cenný zdroj rodopisných informací pro ty, kteří mají to štěstí, že rodina jejich předků již používala příjmení nebo jsou schopni z jiných dokumentů rozpoznat rodinu, o níž mají zájem.

Redukční komise – z důvodů jichž se můžeme domýšlet a případně studovat v rozsáhlých sbírkách dokumentů – údajně nijak s prací na redukci židovského obyvatelstva nespěchala. Na základě řady vyjednávání bylo nakonec pragmaticky rozhodnuto, že počet židovských rodin, resp. hlav rodin (otcové či vdovy s neprovdanými dětmi), které mohou zůstat v zemi, bude takový jako v době sčítání, tj. 1723-1724. Cílem bylo zabránit zvyšování počtu židovských obyvatel v zemi. To bylo stvrzeno tzv. Familiantským zákonem (1726), který vydal císař Karel VI. Tento zákon stanovil povolený počet židovských rodin na 8541 v Čechách a 5106 na Moravě. Hlavy rodin

obdržely posléze tzv. inkolát včetně pořadového čísla. Zásadním prvkem bylo nařízení, že pouze prvorozený syn se může ženit a založit rodinu, zatímco ostatní synové měli k tomu jen několik málo dalších možností: pokusit se získat inkolát jiné rodiny, která neměla syna, nebo emigrovat či vstoupit do armády, dostat mimořádně inkolát nad stanovený počet jako řemeslník, případně konvertovat ke katolickému náboženství. Tyto varianty jsou ve formě stručného záznamu v Knihách familiantů často uvedeny (viz reprodukce). Zápisy psané lehkým a čitelným rukopisem tak prokazují existenci fenoménu, který přinesl do reálného života Židů drastická omezení rodinných poměrů. Na druhé straně se však lze domnívat, že Familiantský zákon zabránil úplnému vyhoštění židovských rodin z Čech a Moravy.

Zde je dobré doplnit, že řada dvojic žila bez oficiálního povolení ke sňatku; děti z těchto svazků nesly většinou příjmení matky. Po zrušení krutého familiantského zákona v r. 1849 se řada těchto párů – často v pokročilém věku – nechala oddat. Netřeba snad dodávat, jak dojemně a tragikomicky působí takové zápisy v matrikách oddaných: ženich – věk 75 let, nevěsta – věk 72 let, apod.

Soupisy Židů 1723-1724 jakkoli vypadají jako typické dokumenty sčítání obyvatelstva, zahrnují výše uvedenou položku osvědčující zda rodina bydlela v zemi již v roce 1618 či nikoli. Tyto soupisy tehdy tvořily podklad pro práci redukční komise. Dnes jsou tyto dokumenty podstatným článkem při bádání. Prakticky vzato, všechny tyto informace, tj. pořadí syna v rodině a jeho úspěšnost v získání inkolátu, hrají značnou roli v rekonstrukci rodinné historie a je potřeba je při bádání zohlednit. V dalších kapitolách se budeme věnovat Soupisům židovských rodin pořizovaných v dalších letech a jejich kombinaci s údaji z Knih familiantů.

Použité prameny :

Soupisy Židů, uloženo v Národním archivu,

M. Horákové 133, Praha 6

Knihy židovských familiantů, uloženo tamtéž

Pěkný, Tomáš: Historie Židů v Čechách a na Moravě.

Sefer, Praha 2001

Prokeš, Josef: Úřední antisemitismus a pražské ghetto

v době pobělohorské. Ročenka Společnosti pro dějiny

Židů v ČSR (editor S. Steinhert), s.41-224 (1), 1929

► Julius MÜLLER

Toledot – centrum pro rodopisná studia, Praha

LAS GENEAS

V první polovině července tohoto roku se v Las Vegas uskutečnila 25. mezinárodní konference židovských genealogických společností. Konala se v hotelu Flamingo, založeném dvěma podnikavci Benjaminem „Bugsy“ Sieglem a Meyerem Lanskyem jako vůbec první kasino v nevadské poušti. Postupně pak vznikly na tzv. „Stripu“ kolem hlavní silnice desítky hotelů s kasiny v přízemí, kde u rulet, pokeru a forbesů sedí tisíce a tisíce lidí s neumdlévající vírou ve výhru.

Do Las Vegas tentokrát také přiletělo (ceny letenek i hotelových pokojů jsou údajně dotované majiteli kasin) šest set amatérských a profesionálních genealogů, archivářů, knihovníků, počítačových expertů, DNA diagnostiků, historiků – tedy všech, kteří jsou díky svým rodinným vazbám uchvázeni studiem židovských dějin.

Za okny hotelu Flamingo bylo suché pouštní horko kolem 45°C, zatímco uvnitř probíhaly paralelně v osmi sálech po celý den přednášky a workshopy. V pětidenní

Slavný hotel Flamingo v Las Vegas

konferenci se vystřídala nejrůznější témata od historických exkurzí, rabínské genealogie, přehledů archivních dokumentů a tvorby počítačových databází až po rodinné příběhy a rekonstrukci předchozích generací. Právě rodinné příběhy dávají genealogii živou tvář a nacházení více či méně vzdálených bratranců a sestřenic je pro mnohé to, o co v genealogii usilují. Z lidského hlediska je pak neméně zajímavé testování DNA žijících příbuzných, ať už sekvencí na Y chromozomu pro mužské potomky či mitochondriální DNA v ženské linii. Další z mnoha tváří genealogie je i sledování přenosu některých geneticky podmíněných chorob, které jsou víceméně typické pro židovské populace.

Teoreticky zaměřené přednášky zahrnovaly kapitoly z dějin židovských komunit

po celém světě, zejména v střední a východní Evropě, politické změny v regionech včetně důsledků pro židovské osídlení, atd. Mezi ně patřila i moje přednáška na téma jak kombinovat data ze soupisů židovských rodin a z knih židovských familiantů (co obsahují tyto dokumenty je v krátkosti shrnuto ve čtvrté kapitole ze židovské genealogie v tomto čísle). Několik sdělení bylo věnováno fenoménu tzv. krypto-Židů, jejichž katolictví potomci např. v zemích Jižní Ameriky či Mexiku dodržují dojemné fragmenty zvyků, jimž sami často nerozumějí: např. zapalovat svíčky v pátek večer či nejíst vepřové po západu slunce, apod.

Velká pozornost byla rovněž zaměřena na zpracování rodopisných dat a na možnosti jejich sdílení prostřednictvím internetu. Absolutní prim hraje server jewishgen.org, který byl před lety spuštěn z iniciativy skupiny lidí kolem Susan King. Každý, kdo tyto internetové stránky navštívil, ví, jaká bohatá data, vyhledavače jmen a míst, archivy diskusních skupin, Yizkor seznamy, atp. tento server poskytuje včetně databáze statisíců jmen, kam může každý vložit svá data a sdílet je s ostatními. Těm, kdo tento server neznají, velmi doporučuji si jeho stránky prohlédnout. Stojí to opravdu za to. Vedle databáze jewishgen.org existují i další užitečné servery, např. ancestry.com či familysearch.org.

Část programu konference byla vyhrazena setkání tzv. „special interest groups“, které vznikly a jsou koordinovány v rámci internetového serveru jewishgen.org. Jedná se o skupiny lidí, které spojuje společná minulost jejich předků. Dobrým příkladem je skupina zvaná Austria-Czech, dříve BohMor (www.jewishgen.org/AustriaCzech). Tato virtuální diskusní skupina čítá asi 660 členů, jejichž předkové žili na území Čech a Mora-

vy, a případně na přelomu 19./20. stol. odešli do Vídně. Členové skupiny spolu komunikují (denně či příležitostně), formou dotazů, odpovědí a komentářů zpracovávají historická i osobní data a učí se navzájem dějiny židovských komunit v našem regionu.

Konference, jak již bylo předesláno, byla organizována mezinárodní asociací židovských genealogických společností (IAJGS), které jsou založeny na lokálním principu, tj. sdružují zájemce o genealogii a židovskou historii určité lokality, v níž momentálně žijí. Pochopitelně existují po celém světě počínaje řadou evropských zemí, přes Kanadu, všechny státy USA, řadu jihoamerických zemí až po Austrálii a Jižní Afriku (v České republice zatím taková není; případní zájemci nechte vzkaz v redakci MASKILu). Řada společností má své webové stránky, které představí jejich činnost a zaměření. Společnosti se svým způsobem pochopitelně překrývají, neboť mnozí jejich členové mají předky ze stejných regionů v Evropě, např. na Ukrajině, na Litvě, v Haliči, v Čechách a na Moravě, apod. A mezi členy různých společností najdete s tro-

Henry Wellisch z Toronta, nestor moravské židovské genealogie.

chou štěstí bratrance a sestřenic. A tady někde začínají ony mnohdy tajemné, jindy dobrodružné příběhy naší minulosti, které tvoří páteř krásné historické vědy – genealogie.

► Text i foto: Julius MÜLLER

■ KANFEJ NEŠARIM

Kmen Kanfej Nešarim (Orlí křídla) je součástí Ligy lesní moudrosti a od začátku spojoval židovství s přírodou. Nyní po delší době přijme mezi sebe nové členy – děti od devíti let výše.

K formování Orlich křidel (název odpovídá Druhé knize Mojžíšově 19,4) došlo na podzim roku 2000. Děti, rádce i vedoucí spojovaly Lauderovy školy. V průběhu let se ale mnohé změnilo. Někteří školu opustili, jiní z ní jednoduše vyrostli a po krizi Lauderových škol se novou základnou kmene stala velmi tolerantní **Liga lesní moudrosti**, v jejímž rámci **Kmen Kanfej Nešarim** žije zcela nezávisle.

Původně malé děti vyrostly a dnes tvoří počtem nevelkou, nicméně kompaktní skupinu. Dvěře kmene se tak po delší době pootvírají novým zájemcům. Přihlásit se mohou děti (kluci i holky) starší devíti let, pokud se nebojí běhat, skákat a mají zájem o les, zvířata a přírodu vůbec.

Pokud děti projdou zasvěcovací zkouškou, mohou se těšit na výlety do přírody, šabatony, tradiční chanukový víkend a letní táboření v pravém indiánském teepee. V průběhu roku se konají pravidelné schůzky v klubovně. Mezi oblíbené činnosti v kmeni patří i vodáctví, což obnáší nejen jednodenní výlety po Sázavě, ale i několikadenní plavení po Vltavě. Pro zkušenější a starší nadšence pořádáme i zimní táboření v teepee.

Rodiče, kterým není lhostejný zdravý duchovní i fyzický vývoj jejich dětí, mohou kontaktovat adresu: shmil@volny.cz a získat o členství v Kanfej Nešarim další potřebné informace. (Šmíl)

Petr WELLEMÍN

■ Tereziánská iniciativa – Mezinárodní tereziánské sdružení

Přihláška do seznamu pamětníků

Nikdo nemůže na mladou generaci zapůsobit tak, jako očití svědkové. Tereziánská iniciativa ve spolupráci s Federací židovských obcí v ČR a Nadačním fondem obětím holocaustu by ráda usnadnila kontakt mezi školami a pamětníky a vytváří seznam těch, kteří mohou v jednotlivých regionech chodit do škol a hovořit o svých zkušenostech před žáky a studenty. Pokud jste ochotni tímto způsobem pomáhat šířit znalosti o holocaustu, vyplňte prosím následující stručný formulář a zašlete jej na adresu Tereziánské iniciativy:

Jáchymova 3, Praha 1, 110 01

tel.: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz

Příjmení a jméno _____

Rok a místo narození _____

Místo(a), kde jste žil(a) před válkou či před deportací _____

V kterých táborech jste byl(a) _____

Jazyk(y), ve kterém(ých) můžete přednášet: _____

Vaše současné bydliště _____

Preferovaný způsob kontaktu (uveďte prosím telefon nebo email) _____

Svým podpisem souhlasím s uložením mých osobních údajů v souladu se zákonem č. 101/2000 na ochranu osobních údajů a s jejich využitím pro vzdělávání o holocaustu. Tereziánská iniciativa zaručuje, že osobní údaje nebudou bez Vašeho souhlasu poskytnuty třetí straně. Pokud škola nebo skupina projeví zájem o Vaše svědectví, bude Vás nejdříve kontaktovat Tereziánská iniciativa.

V _____ dne _____ podpis _____

Bližší informace na adrese:

Andrea FICTUMOVÁ, Nadační fond obětím holocaustu

koordinátorka programů Péče – Připomínka – Budoucnost

Legerova 22, 120 00 Praha 2, Tel. 224 261 573, Fax 224 262 563, www.fondholocaust.cz

■ HAKOACH

LETNÍ SPORTOVNÍ DNY V OLOMOUCI

Jedenáctý ročník vzájemného klání židovských amatérských sportovců

Největší židovská sportovní organizace v Čechách zve všechny na **11. letní sportovní hry Hakoach**, které se budou konat od **9. září do 11. září 2005 v Olomouci**. Na programu jsou již tradičně tyto sporty: **tenis, stolní tenis, volejbal, squash, plavání, turistika a v posledních letech i bowling.**

Hry začínají pátečním večerem – Kabalat šabat na ŽO Olomouc a poté návštěvou divadelního představení. Sportovní disciplíny budou odstartovány slavnostním zahájením v sobotu 10. 9. v 9 hodin. Závěr dne vyvrcholí společenským večerem s tancem a vyhlášením vítězů. Předpokládáme ukončení her v neděli 11. 9. kolem 14. hodiny.

Neodkládejte svou přihlášku – elektronicky na e-mailovou adresu: hakoach@email.cz, nebo písemně na adresu: Hakoach, Maiselova 18, 110 00 – Praha 1. Prosíme i členy, kteří nedostávají informace a mají o ně zájem, aby se o ně na těchto adresách přihlásili.

Účastníkům přihlášeným po 31. srpnu již nemůžeme garantovat ubytování. Nebojte se a přijďte si vyzkoušet co dokážete. Není důležité zvítězit, ale zúčastnit se!

Petr WELLEMÍN

LITERATURA S DAVIDOVOU HVĚZDOU

Z díla plodného autora, slavného **ISAAKA BASHEVISE SINGERA**, který debutoval v roce 1935 *Satanem v Goraji*, vyšlo v češtině už devatenáct knih. Povídkové texty, které nyní vydalo Argo pod názvem **OBRAZ A JINÉ POVÍDKY**, uzavírají už druhou desítku – a jsou také posledním Singerovým uceleným souborem, který ještě nevyšel česky. Z dvaadvaceti povídek souboru jich většinu přeložila Lenka Urbanová, ale pět překladů je dílem Antonína Přídala (vyšly už v roce 1979 ve známém výboru

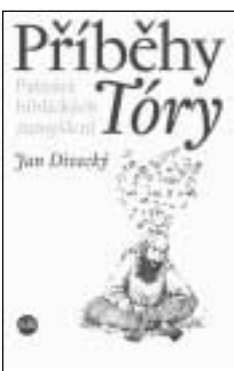
„Stará láska“). Připomeňme, že Singer psal i v Americe v jidiš a se svými překladateli do angličtiny pak úzce spolupracoval.

Singer nás i tentokrát vtáhne svým kouzelně autentickým způsobem do světa východoevropských Židů, tedy do prostředí, které bylo poslední světovou válkou prakticky vymazáno z evropských dějin. Některé texty zachycují i poválečnou situaci, kdy přeživší Židé nalézali nové místo ve světě a od základu museli měnit svůj dosavadní způsob života. Singer své texty zalidňuje svéráznými, někdy až bizarními postavami. Takovými jsou například grafoman Mojše Hejšerik nebo chromá prostitutka, kolem níž se roztáčí kolotoč epizod. V Singerově podání jsou ovšem všechny jeho příběhy velmi věrohodné, však také většinu z nich podává autor nikoliv jako fabulovanou literaturu, ale jako autentické příběhy ze života. Snad proto tak často rezignuje na výraznější pointu, takže příběhy budí dojem, že jsou spíše náčrtem, který předchází chystanému, většímu literárnímu útvaru.

Známy novinář a celoživotní sociální demokrat **JIRÍ LOEWY** se narodil v Sudetech jako syn drogisty, sám se však vydal na zcela jinou dráhu. Politické přesvědčení zdědil po svém otci i dědovi, což bylo tehdy běžné, pro něj to však mělo osudový význam. Byl totiž na podzim 1948 zatčen a odsouzen na šest let do vězení za vydávání letáků – vlastně právě za své sociálnědemokratické přesvědčení. Vzpomínky Jiřího Loewyho – **ÚSEKY POLOJASNA** (Nakladatelství Lidové noviny) bohužel autor nestačil dokončit. Požádal o to svou ženu, ta však po domluvě s jejich iniciátorem a spoluautorem Tomášem Zahradníčkem, k nim doplnila jen doslov. Téma se nepodařilo uzavřít, nedozvěděli jsme se třeba o blízké spolupráci Loewyho s Milošem Zemanem v letech 1993–1994, protože Jiří Loewy krátce před dokončením pamětí na počátku roku 2004, zemřel. Přesto je kniha osobitým, navíc zručně napsaným svědectvím o válečné i poválečné době, o jeho působení v cizině, kam v roce 1969 odešel a o exilovém čtvrtletníku *Právo lidu*, který vydával. Presentuje se jako skvělý žurnalista, ale především jako přímý aktér mnoha důležitých dějů spjatých zpravidla s původní či exilovou sociálně demokratickou stranou. Roky prožité v Německu neromantizuje ani je nevidí tragicky. Byl to prostě jeho život.

► Lubor FALTEISEK

PŘÍBĚHY TÓRY PATNÁCT BIBLICKÝCH ZAMYŠLENÍ JAN DIVECKÝ

Vydalo nakladatelství P3K v Praze, 144 stran, ilustrace na obálce Hana Pavlátová.

Jan Divecký (nar. 1972), autor nedávno vydané knihy *Příběhy Tóry*, je jistě dobře znám každému, kdo se u nás zajímá o judaismus nebo se aktivně účastní zejména pražského židovského života: v letech 1998–2000 byl vedoucím pražského rabinátu, poté až do loňského roku učil judaismus na Laudero-

vých školách, kde byl i zástupcem ředitele pro židovskou výchovu; zároveň od roku 1998 vyučuje dospělé v Mídraše Židovské obce v Praze. Provozuje rovněž hojně navštěvované internetové stránky www.tiferet.cz.

Název a podtitul knihy podávají čtenáři zcela jasnou první informaci o obsahu. Z textů je jasně patrný záměr autora přiblížit příběhy Tóry (a jejich interpretace z pera tradičních komentátorů) dnešnímu čtenáři a předat mu své přesvědčení, že židovská víra a víra v pravdivost slov Tóry, nemusí být v rozporu s dnešním chápáním a poznáním světa. Tak například hned v první kapitole, věnované Stvoření světa, píše: „Není žádným odpadlictvím vnímat sedm dní jako sedm fází stvoření... Mímoходом, onen odvěký spor judaismu s řeckou filozofií dnes Tóra vyhrává na plné čáře. Kdo z moderních vědců popírá, že svět vznikl? Kdo hájí představu věčného světa? Judaismus nebrojí proti poznání,

netabuizuje otázky a snaží se reflektovat vědecké poznání. Základní informace Tóry zní „pouze“: svět byl stvořen.“

Pedagogická zkušenost Jana Diveckého se pak odráží ve snaze příběhy aktualizovat, vyvozovat z nich poučení pro náš každodenní život a naše životní postoje. Činí tak živým, moderním jazykem. Třeba v příběhu o potopě světa píše: „Noe (Noach) je takovým spravedlivým v kožichu, který sice zachrání sebe a svou rodinu, ale na rozdíl od Abrahama nebojuje za ostatní. Ale opět pozor! Pokud si řekneme, že Noach nebyl absolutní hrdina, vyplývá z toho i pro nás důležitá lekce. Dostaneme-li se do situace, ve které jsme vyzváni vzít osud společnosti do vlastních rukou, nemůžeme se vymlouvat, že nejsme bezchybnými supermanky.“

Mimořádně zajímavé jsou historické souvislosti a paralely, na které autor čtenáře upozorňuje – víte třeba, co mají podle židovské tradice společného Jeruzalém, Hebron a Šchem, neboli Al Kuds, Chalil a Nábulus, o něž dnes Izrael vede spor s Palestinci? A v čem se osud patriarchy Izáka podobal osudu středověkých evropských Židů? Pokud vás odpovědi na podobné otázky zajímají, nelze než vám knihu doporučit.

Celkově se jedná o velmi poučnou a zároveň mimořádně čtivou knihu, ke které se jistě mnozí čtenáři budou rádi vracet. Text knihy je doplněn poměrně podrobným Slovníkem pojmů a seznamem Užité literatury a citovaných autorů s jejich základními životopisnými údaji. Je třeba také pochválit pěknou grafickou úpravu.

Ti, které kniha zaujme, se mohou těšit na další dvě, věnované zbývajícím částem Tóry, tedy Prorokům a Spisům.

► Kateřina WEBEROVÁ

CHASIDISMUS, HASKALA, REFORMA

Seriál o myšlenkových proudech, které formovaly současný obraz judaismu

Rabi-nerabi Isaak Meyer Wise

10. část

Moje drahá babička, dej jí Pánbůh nebe, vlastnila v jakési Plesné, díře děsné, krásný dům s vlastním minerálním pramenem, který byl pohromou pro potrubí, prádlo i čaj. Na straně druhé se v něm báječně koupalo a vařilo se z něj zajímavé kafe. Dnes jsme mohli být prachatí vlastníci malých soukromých lázní. Jenže bábinka dům s obrovskou zahradou a oním pramenem kdysi prodala, ach jo! A co má pan Wise s námi společného? Inu, byl vlastně náš soused, ačkoliv jsme se s ním v historii tak trochu minuli.

Vedle Plesné leží jiný loch zvaný Lomnička. V roce 1819, kdy se tam Isaak Meyer Wise narodil, nesla obec jméno Steingrub a bydlelo tam poměrně hodně Židů. Jako děti jsme chodili na tzv. „židák“ do lesa nad Lomničkou. V rozvrácených hrobech místní přistěhovalecká mládež hledala kosti. Dobře si pamatuji, jak se sousedův Jarouš chlubil lebkou odnesenou ze hřbitova. Co nestačili poničit sudeští fašisté, dokonala česká socialistická mládež a šikulové, kteří hřbitovní kameny používali jako stavební materiál. Inu, od mého dětství uplynula už drhnná doba a od sametové revoluce také. Domníváte se, že se něco zlepšilo? Místní spratkové si sice už nehrají s kostmi (už tam ani nejsou), ale pomníky se dál rozkrádají a o hřbitov se nadále nikdo řádně nestará.

Na tomto poničeném a polozapomenutém židovském hřbitově byl pohřben otec Isaaka Wiese, nejslavnějšího reformního vůdce v USA.

Wiesův tatínek byl nemajetný učitel, který zemřel, když byl Isaak ještě malé dítě. Isaak sice studoval na různých ješivách, ale rabínského titulu se mu pro jeho nemajetnost v Čechách ani ve Vídni nedostalo. To, že byl ordinován samotným rabi Rappaportem

tem je pravděpodobně výmysl. Působil však jako rabínský pomocník a učitel v Radnici u Plzně, kde se dostal do konfliktu se světskou mocí, protože oddával nefamiliantní Židy. Byl tedy nucen uprchnout a v roce 1846 se dostal do Ameriky.

Ve Spojených státech působil jako rabín v městě Albany ve státě New York, kde pro kongregaci Beth El zavedl kostelní lavice se smíšeným sezením, sborový zpěv a veřejnou konfirmaci. V roce 1847 se stal členem newyorského rabínského soudu. Jeho hlavní touhou však bylo vytvoření americké unie všech židovských kongregací, a proto svolal v roce 1848 jejich setkání. K založení Unie však nedošlo. Poté založil novou kongregaci Anše emet a v roce 1854 odjel do Cincinnati, kde sloužil jako rabín kongregace B'nej Ješurun a založil časopis „The Israelite“, později známý jako „The American Israelite“ s německy psanou přílohou „Die Deborah“. Založil také školu „Zion College“, která byla haskalickou (osvícenskou) kombinací religiózního a sekulárního studia.

V roce 1855 svolal Synodu, která se měla stát vedoucí autoritou amerického judaismu. Zorganizoval rabínskou konferenci v Clevelandu a tato konference uznala Synodu a dogma o božském původu Bible a rozhodla, že judaismus musí být praktikován dle zákonů Talmudu. To velmi potěšilo ortodoxní stoupence. Clevelandská konference však byla napadena německým ultra-reformním radikálem Davidem Einhornem, který ji obvinil, že zrazuje reformní judaismus. Obecně rozdíl mezi českými a německými reformními byly markantní. Němečtí reformní nazývali kongregaci pražské Španělské synagogy „trilobity“ a na rabiho Rappaporta hleděli svrchu, neboť nevládl dokonalou němčinou.

Plán Isaaka Meyera Wieseho byl „mír a svornost“. Roku 1856 publikoval „Minhag America“, jakýsi kompromis mezi modernou a tradicí. A tak byl napadán jak ortodoxními, tak ultra-reformními. S pomocí mnohých kompromisů, Wiese stále trval na Unii kongregací, společném siduru a na společném institutu rabínského vzdělávání. Své názory šířil nejen publikacemi, ale i osobními návštěvami různých kongregací po celé severní Americe.

Neustálá podezíravost ze strany stoupenců ortodoxie, obviňování reformními radikály, občanská válka a založení „Představenstva delegátů amerických Israelitů“, které v roce 1859 vytvořili tradicionalisté, jej doslova otrávil. To se ještě zhoršilo, když tradicionalisté na jihu otevřeli v roce 1867 svou „Maimonides College“. Raději by toleroval otroctví, než by dopustil ohrožení budoucnosti Unie. Po občanské válce opět propagoval spojení židovských komunit. V roce 1869 se konala ve Filadelfii konference, která jej svým radikálním průběhem totálně znechutila.

Wise hlásal, že „mojížiskou legislativu chápeme jako systém vychovávající Židy k jejich misi v době jejich národního života v Palestině. Nyní akceptujeme svazky pouze s morálním zákonem a vykonáváme pouze takové rituály, které povznášejí a posvěcují naše životy a odmítáme ty, které nejsou přizpůsobené názorům a zvykům moderní civilizace“. (Nelze než souhlasit). Wise nahlížel na mojížiské a rabínské dietetické zákony, kohenské zákony a zákony odívání jako na podstatné a zákonné ve své době, kdy byly ovlivněny tehdejšími potřebami okolí. Ty nám jsou dnes naprosto cizí a jejich dodržování je nám v dnešní době spíše zábranou, nežli přínosem k duševnímu rozvoji. (Ale no tak!)

► Sylvie WITTMANNOVÁ
pokračování v příštím čísle